

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgment in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/ her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgment shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.

=====

અનુમતિ

વિરુદ્ધ

પંજાબ નેશનલ બેંક

ઓક્ટોબર ૨૫, ૨૦૦૪

[ન્યાયમૂર્તિ રૂમા પાલ અને ન્યાયમૂર્તિ અરુણ કુમાર]

બેંકિંગ :

ફિક્સ્ડ ડિપોઝિટ—'આઈધર ઓર સર્વાઈવર' કલોઝ સાથે સંયુક્ત માલિકી—તેમાંથી એક દ્વારા લોન માટે બેંકને ગીરવે મૂકવું—બેંક દ્વારા તે લોનની સામે ગોઠવણ—ધરાવવાની ચોકસાઈ: 'ઈધર ઓર સર્વાઈવર' કલોઝ એ સંયુક્ત ખાતાધારકો વચ્ચેનો ત્રિપક્ષીય કરાર હતો કે પાકતી મુદતે તેમાંથી કોઈ એકને જ ચૂકવણી કરવામાં આવશે. બેમાંથી કોઈ એક દ્વારા બેપક્ષીય રીતે તેમાં ફેરફાર કરી શકાતો ન હતો, જેમાં બેંક પોતે પણ લેણદાર તરીકે પોતાની ક્ષમતામાં સામેલ હોઈ શકે, જેથી અન્ય ખાતાધારકની સત્તા, જાણકારી કે સંમતિ વિના તે રકમ તૃતીય પક્ષને ચૂકવવાપાત્ર બને. સંયુક્ત ખાતાના પક્ષકારો આપોઆપ એકબીજાની ક્રેડિટ ગીરો મૂકવા માટે અધિકૃત નથી.

અપીલકર્તા અને તેના પતિએ સામાવાળા બેંકમાં ફિક્સ્ડ ડિપોઝિટ કરી હતી. આ ડિપોઝિટ દ્વારા આવરી લેવામાં આવેલી રકમ સામાવાળા બેંક દ્વારા પતિની માલિકીની પેઢી દ્વારા લેવામાં આવેલી લોનની સામે એ આધાર પર ગોઠવવામાં આવી હતી કે ડિપોઝિટની રસીદો તે લોનની સામે જામીન તરીકે ગીરવે મૂકવામાં આવી હતી. અપીલકર્તા દ્વારા જિલ્લા ગ્રાહક ફોરમમાં ફરિયાદ દાખલ કરવામાં આવતા એવું ઠરાવવામાં આવ્યું હતું કે તે ફિક્સ્ડ ડિપોઝિટની રકમના અડધા હિસ્સા અને વ્યાજની હકદાર છે કારણ કે તેણે ક્યારેય ફિક્સ્ડ ડિપોઝિટનો પોતાનો હિસ્સો ગીરવે મૂક્યો નથી. સામાવાળાની રાજ્ય આયોગને અપીલને એ આધાર પર મંજૂરી આપવામાં આવી હતી કે પતિએ સામાવાળા સાથે ફિક્સ્ડ ડિપોઝિટની રસીદોને કાયદેસર રીતે ગીરવે મૂકી હતી અને તે 'કાં તો અથવા સર્વાઈવર'ને ચૂકવવાપાત્ર હોવાથી, સામાવાળા-બેંક લોનની સામે ફિક્સ્ડ ડિપોઝિટની રકમને સમાયોજિત કરવા માટે હકદાર હતી. રાષ્ટ્રીય આયોગે અપીલકર્તાની રિવિઝન એપ્લીકેશનને ફગાવી દીધી હતી. આથી, હાલની અપીલ કરવામાં આવી છે.

અપીલને મંજૂરી આપતાં, કોર્ટે કહ્યું હતું કે;

૧.૧.સંયુક્ત થાપણના કિસ્સામાં, જ્યાં રકમ 'આઈધર ઓર સર્વાઈવર'ને ચૂકવવાપાત્ર હોય, તો બેંક સંયુક્ત ધારકોમાંથી કોઈ એકને ચૂકવણી કરવામાં વાજબી હોઈ શકે છે, પરંતુ તેનો અર્થ એ નથી કે સંયુક્ત ધારકો અથવા તેમાંથી કોઈ એક સમગ્ર રકમના માલિક છે.

૧.૨.ફિક્સ્ડ ડિપોઝિટ એ સંયુક્ત થાપણદારો અને બેંક વચ્ચેનો ત્રિપક્ષીય કરાર હતો. ફિક્સ્ડ ડિપોઝિટની રસીદમાં 'આઈધર ઓર સર્વાઈવર' કલમ તે કરારનો શબ્દ હતો. તેનો અર્થ એ હતો કે ફિક્સ્ડ ડિપોઝિટની રકમ પાકતી મુદતે બેંક દ્વારા સંયુક્ત ધારકોમાંથી કોઈ એકને અથવા સર્વાઈવરને ચૂકવી શકાય છે. જોકે આ કલમનો અર્થ એવો નહોતો કે સંયુક્ત ધારકોમાંથી કોઈ એક દ્વિપક્ષીય રીતે ત્રિપક્ષીય કરારમાં ફેરફાર કરી શકે છે, જેમાં કોઈપણ ત્રીજા પક્ષ (લેણદાર તરીકે બેંક સહિત) સાથે ડિપોઝિટની રકમ ગીરવે મૂકી શકાય છે, જેથી અન્ય સંયુક્ત

ધારકની સત્તા, જાણકારી અથવા સંમતિ વિના તે રકમ ત્રીજા પક્ષને ચૂકવવાપાત્ર બની જાય.

૧.૩.સંયુક્ત ખાતાધારક સંયુક્ત મિલકતનો ઉપયોગ તેના વિશિષ્ટ ઉપયોગ માટે કરી શકતો નથી.સંયુક્ત ખાતાના કિસ્સામાં, સંયુક્ત ખાતાના પક્ષકારોને એકબીજાની ધિરાણની બાંચધરી આપવા માટે આપોઆપ અધિકૃત કરવામાં આવતા નથી.

૧.૪.'આઈધર ઓર સર્વાઈવર' કલમનો અર્થ માત્ર એટલો જ હતો કે બેંક અપીલકર્તાના પતિને સુરક્ષિત રીતે ચૂકવણી કરી શકે છે.તેનો અર્થ એ નહોતો કે બેંક દ્વિપક્ષીય રીતે અપીલકર્તાના પતિના અલગ લોન ખાતા સામે ડિપોઝિટની રકમને સમાયોજિત કરવા માટે આગળ વધી શકે છે.ફિક્સ્ડ ડિપોઝિટ માત્ર અપીલકર્તાના પતિની મિલકત નહોતી પરંતુ તે અપીલકર્તાના પતિ અને અપીલકર્તાની મિલકત હતી.

૧.૫.આ સંજોગોમાં, બેંકને અપીલકર્તાને જમા કરાચેલી રકમની ચૂકવણી કરવાનો ઇનકાર કરવાનો કોઈ અધિકાર નહોતો.આ ઇનકાર બેંકિંગ નોર્મ્સથી વિપરીત હતો. જિલ્લા ફોરમ અપીલકર્તાની ફરિયાદ સ્વીકારવામાં સાચું હતું અને રાજ્ય પંચ અને રાષ્ટ્રીય પંચે તેને નકારી કાઢી તેમાં ભૂલ કરી હતી.

શિમલા બેંકિંગ એન્ડ ઇન્ડસ્ટ્રીયલ કો. લિમિટેડ વિરુદ્ધ મિસ્ટ્રેસ ઇન્દ્ર કુમારી, એ.આઈ.આર. (૧૯૬૬) પંજાબ ૧૮૮; હીરૂ વિરુદ્ધ યુનાઈટેડ કોમર્શિયલ બેન્ક, (૧૯૯૭) ૩ સી.પી.જે. ૬ (એન.સી.) અને સ્ટેટ બેન્ક ઓફ ઇન્ડિયા વિરુદ્ધ શ્રીમતી નીલા દત્તા, (૧૯૯૧) ૧ સી.પી.જે. ૨૪૯, નો સંદર્ભ આપવામાં આવ્યો છે.

દીવાની અપીલી હુકુમત:દિવાની અપીલ ક્રમાંક ૬૯૪૫/૨૦૦૪.

રાષ્ટ્રીય ગ્રાહક વિવાદ નિવારણ આયોગ, નવી દિલ્હીના તા. ૨૭/૦૨/૨૦૦૪ ના ચુકાદા અને આદેશમાંથી સુધારા અરજી નંબર ૩૪૦/૨૦૦૩ માં.

અપીલકર્તા તરફથી ચશપાલ ઢીંગરા.

સામાવાળા માટે એમ. ટી. જ્યોર્જ.

અદાલતનો ચુકાદો ન્યાયમૂર્તિ રૂમા પાલ દ્વારા આપવામાં આવ્યો હતો.

પરવાનગી આપવામાં આવી.

આ અપીલ એ મુદ્દો ઉઠાવે છે કે શું "કાં તો અથવા સર્વાઈવર" કલમ સાથે સંયુક્ત માલિકીની ફિક્સડ ડિપોઝિટને બેંક સાથે એક ખાતાધારક દ્વારા ગીરવે મૂકી શકાય છે અને શું બેંક અન્ય ખાતાધારકની સત્તા, જ્ઞાન અથવા સંમતિ વિના આવી ગીરવે મૂકવાની સામે ફિક્સડ ડિપોઝિટની રકમને સમાયોજિત કરી શકે છે.

અપીલકર્તા અને તેના પતિ મામ ચંદે ૩૧મી મે, ૧૯૮૮ના રોજ સામાવાળા બેંકમાં ૮૪ મહિના (એટલે કે સાત વર્ષ)ના સમયગાળા માટે ૨૦,૦૦૦ રૂપિયાની ફિક્સડ ડિપોઝિટ કરી હતી. ફિક્સડ ડિપોઝિટ ૩૧.૫.૧૯૯૫ના રોજ પાકતી હતી અને પાકતી મુદત પર ચૂકવવાપાત્ર રકમ રૂ. ૩૯,૯૩૦/- હતી. અપીલકર્તાના જણાવ્યા અનુસાર, જમા કરાવેલી રકમનો અડધો ભાગ તેણીનો હતો અને બાકીનો અડધો ભાગ તેના પતિનો હતો. ૨૪ જૂન, ૧૯૮૮ના રોજ, એક ખેમ ચંદ દ્વારા તેમના એકમાત્ર માલિકીના વ્યવસાય એમ/એસ વર્મા એગ્રો

ઇન્ડસ્ટ્રીઝમાં લોન લેવામાં આવી હતી.૧૯૯૧માં સામાવાળા બેંકે મેસર્સ વર્મા એગ્રો ઇન્ડસ્ટ્રીઝ, ખેમ ચંદ અને અપીલકર્તાના પતિ મામ ચંદ વિરુદ્ધ દાવો દાખલ કર્યો હતો.આ મુકદ્દમામાં એવો આરોપ મૂકવામાં આવ્યો હતો કે મેસર્સ વર્મા એગ્રો ઇન્ડસ્ટ્રીઝ અને ખેમ ચંદે બેંક દ્વારા તેમને આપવામાં આવેલી લોન અને ધિરાણ સુવિધાઓના સંદર્ભમાં વિવિધ કરારો કર્યા હતા.આ મુકદ્દમામાં એવી પણ દલીલ કરવામાં આવી હતી કે ખેમ ચંદ અને મામ ચંદે ખેતીની જમીન સહિતની સ્થાવર મિલકતના સંદર્ભમાં ગીરો બનાવીને લોનની રકમ સુરક્ષિત કરી હતી.ફરિયાદ મુજબ એમ/એસ વર્મા એગ્રો ઇન્ડસ્ટ્રીઝ અને ખેમ ચંદ દ્વારા સામાવાળા બેંકને વ્યાજ સહિત કુલ રૂ.૨,૫૭,૬૨૫ રૂપિયાની રકમ ચૂકવવાની હતી.વધુમાં એવી દલીલ કરવામાં આવી હતી કે મામ ચંદ અને એક નાનક ચંદે ૨૪ જૂન, ૧૯૮૮ના રોજ બાંધધરી કરાર કર્યા હતા. બેંકે વધારાના વ્યાજ સાથે રૂ. ૨,૫૭,૬૨૫/-ના હુકમનામા માટે પ્રાર્થના કરી હતી અને ગીરો અને ગીરો મુકાયેલી મિલકતો સામે દાવાની અમલવારી માટે પ્રાર્થના કરી હતી કે જો ઉપરોક્ત જામીનગીરી હુકમનામા હેઠળ ચૂકવવાપાત્ર રકમની પ્રાપ્તિ માટે અપૂરતી જણાય તો પ્રતિવાદીઓની વ્યક્તિઓ અને અન્ય મિલકતો પાસેથી બાકીની રકમ વસૂલ કરવાની સ્વતંત્રતા આપવામાં આવે.જ્યારે દાવો પેન્ડિંગ હતો, ત્યારે ૨૮ નવેમ્બર, ૧૯૯૨ના રોજ અપીલકર્તા અને મામ ચંદ દ્વારા તેમના વકીલ દ્વારા સામાવાળા બેંકને કાનૂની નોટિસ આપવામાં આવી હતી, જેમાં ફિક્સડ ડિપોઝિટની રસીદની અકાળે રોકડની માંગ કરવામાં આવી હતી.તે પત્રમાં એવો આક્ષેપ કરવામાં આવ્યો હતો કે બેંકે મૂળ રસીદ રાખી હતી અને મામ ચંદ અને

અપીલકર્તાને માત્ર તેની ફોટો-કોપી જ એ ખાતરી સાથે આપી હતી કે જ્યારે જરૂર પડશે ત્યારે જમા કરાચેલી રકમ વટાવી શકાશે.એવું પણ કહેવામાં આવ્યું હતું કે મામ ચંદ અને અપીલકર્તા બંને નિરક્ષર હતા અને બેંક દ્વારા કરવામાં આવેલા આવા પ્રતિનિધિત્વ પર આધાર રાખ્યો હતો.બેંકે આ નોટિસનો જવાબ આપ્યો હોય તેવું લાગતું નથી.મામ ચંદ અને અપીલકર્તા દ્વારા રૂ.૫.૧૯૯૫ના રોજ વકીલ દ્વારા બીજી નોટિસ મોકલવામાં આવી હતી, જેમાં ફરીથી ફિક્સડ ડિપોઝિટની પાકતી મુદત પર ચૂકવવાપાત્ર રકમની માંગ કરવામાં આવી હતી અને જણાવ્યું હતું કે અપીલકર્તા અને તેના પતિ દ્વારા મૂળ એફડીઆરની રસીદ ખોવાઈ ગઈ છે.આ પત્રનો સામાવાળા પણ પ્રતિવાદી બેંક દ્વારા આપવામાં આવ્યો હોય તેવું લાગતું નથી.

૩જી જુલાઈ, ૧૯૯૫ના રોજ સામાવાળા બેંકે કોર્ટમાં અરજી દાખલ કરી હતી, જેની સામે દાવો પેવિંગ હતો, જેમાં કોર્ટને જાણ કરવાની માંગ કરવામાં આવી હતી કે ફિક્સડ ડિપોઝિટની રસીદ વિવાદિત લોનની સુરક્ષા તરીકે "ગિરવી" રાખવામાં આવી છે અને તેણે "ઉચ્ચ અધિકારીઓની પરવાનગી લીધા પછી" ફિક્સડ ડિપોઝિટ દ્વારા આવરી લેવામાં આવેલી રકમ વિવાદિત લોન ખાતામાં જમા કરાવી છે.મામ ચંદે બેંકની અરજી સામે વાંધો ઉઠાવતા કહ્યું હતું કે તેમણે આવી કોઈ બાંહેધરી ક્યારેય આપી નથી અને ફિક્સડ ડિપોઝિટની રસીદ બેંકમાં ક્યારેય ગીરવે મૂકી નથી.

ટ્રાયલ કોર્ટે બેંકની અરજીને મંજૂરી આપી હતી કે ફિક્સડ ડિપોઝિટ ખાતાની રકમ વિવાદિત લોનના ખાતામાં યોગ્ય રીતે ગોઠવવામાં આવી હતી.મામ ચંદે

દીવાની કાર્યરીતિ સંહિતાની કલમ ૧૧૫ હેઠળ સુધારા અરજી દ્વારા આ આદેશને પડકાર્યો હતો.પુનરાવર્તક અદાલતે જણાવ્યું હતું કે ચુપી એક્ટ નંબર ૩૧/૧૯૭૮ દ્વારા સુધારેલી દીવાની કાર્યરીતિની કલમ ૧૧૫ હેઠળ અરજી જાળવી શકાય તેમ નથી.તે રિવિઝનલ કોર્ટ દ્વારા ચોજવામાં આવ્યું હતું કે મામ ચંદ અને તેમની પત્ની માટે જમા કરાયેલી રકમની વસૂલાત માટે બેંક સામે કાનૂની કાર્યવાહી શરૂ કરવા માટે ખુલ્લું હતું.વધુમાં એવું પણ કહેવામાં આવ્યું હતું કે ટ્રાયલ કોર્ટનો આદેશ અપીલકર્તાને આવી કાર્યવાહી શરૂ કરવાથી કોઈ પણ રીતે અટકાવશે નહીં કારણ કે તે દાવો અથવા બેંક દ્વારા શરૂ કરાયેલી અન્ય કોઈ કાર્યવાહીમાં પક્ષકાર નહોતી.પુનરાવર્તક અદાલતે તથ્ય તરીકે શોધી કાઢ્યું હતું કે ફિક્સ્ડ ડિપોઝિટની રસીદમાં અપીલકર્તાની અંગૂઠાની છાપ નથી અને તેના પર દેખાતી એકમાત્ર અંગૂઠાની છાપ મામ ચંદની હતી.એવું પણ કહેવામાં આવ્યું હતું કે વર્મા એગ્રો ઇન્ડસ્ટ્રીઝ અથવા ખેમ ચંદ દ્વારા લેવામાં આવેલી લોન માટે ગેરંટી તરીકે એફ.ડી.આર. ગીરવે મૂકવામાં આવ્યું ન હોવાથી, બેંક દ્વારા દાખલ કરવામાં આવેલા મુકદ્દમામાં એફ.ડી.આર. અંગેનો વિવાદ મુદ્દો ન હતો.તેથી એવું માનવામાં આવ્યું હતું કે ટ્રાયલ કોર્ટે એમ/એસ વર્મા એગ્રો ઇન્ડસ્ટ્રીઝ અને ખેમ ચંદ દ્વારા લેવામાં આવેલી લોનની વસૂલાત માટે ફિક્સ્ડ ડિપોઝિટની રકમને સમાયોજિત કરવાના બેંકના અધિકાર અંગે કોઈ આદેશ પસાર કરવો જોઈએ નહીં.ટ્રાયલ કોર્ટનો આદેશ અધિકારક્ષેત્ર વિનાનો, "સંપૂર્ણપણે અપ્રસ્તુત અને બિનજરૂરી" હોવાના નિષ્કર્ષ પર આવ્યા હોવા છતાં, સુધારાત્મક અદાલતે સિવિલ પ્રોસિજર કોડની કલમ ૧૧૫ માં ચુપી સુધારાના આધારે ટ્રાયલ કોર્ટના

આદેશમાં દખલ કરી ન હતી.ત્યારબાદ અપીલકર્તાએ જિલ્લા ફોરમ સમક્ષ ગ્રાહક સુરક્ષા અધિનિયમ હેઠળ ફરિયાદ દાખલ કરી હતી. સામાવાળા બેંક દ્વારા જિલ્લા ફોરમ સમક્ષ એવી દલીલ કરવામાં આવી હતી કે ટ્રાયલ કોર્ટ તેમજ રિવિઝનલ કોર્ટ બંનેએ ઠરાવ્યું હતું કે મેમ ચંદ્ર દ્વારા બેંક દ્વારા મ/સ વર્મા એગ્રો ઇન્ડસ્ટ્રીઝને આપવામાં આવેલી લોનની સુરક્ષા માટે ફિક્સ્ડ ડિપોઝિટની રસીદ ગીરવે મૂકવામાં આવી હતી અને મેમ ચંદ્ર આમ કરવા માટે હકદાર હતા કારણ કે ફિક્સ્ડ ડિપોઝિટની રસીદમાં ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો હતો કે તે "અથવા સર્વાઈવર" ને ચૂકવવાપાત્ર છે.જોકે, જિલ્લા ફોરમ એવા નિષ્કર્ષ પર આવ્યું હતું કે અપીલકર્તા ૧.૬.૧૯૯૫થી વ્યાજ સહિત એફડીઆરની અડધી રકમ એટલે કે ૧૯,૯૬૫ રૂપિયા વસૂલવા માટે હકદાર છે કારણ કે તેણે ક્યારેય કોઈ પક્ષની તરફેણમાં ફિક્સ્ડ ડિપોઝિટના તેના હિસ્સાને ગીરવે મૂક્યો ન હતો.એવું માનવામાં આવ્યું હતું કે રસીદ અપીલકર્તા અને તેના પતિના સંયુક્ત નામમાં હોવાથી, સામાવાળા બેંકે અપીલકર્તાને જાણ કર્યા વિના અને તેની સંમતિ મેળવ્યા વિના ખાતાની કોઈ પણ ગીરો સ્વીકારવી જોઈએ નહીં.તેમ ન હોવાથી, બેંક દ્વારા અપીલકર્તાને આપવામાં આવેલી સેવા અપૂરતી હતી.તેથી બેંકને અપીલકર્તાને વાર્ષિક ૧૭ ટકા વ્યાજ સાથે ૧૯,૯૬૭ રૂપિયાની રકમ ચૂકવવાનો નિર્દેશ આપવામાં આવ્યો હતો, તેમજ અપીલકર્તાને થયેલી માનસિક પીડા માટે ૩,૦૦૦ રૂપિયા અને ૧,૦૦૦ રૂપિયાનો ખર્ચ ચૂકવવાનો નિર્દેશ આપવામાં આવ્યો હતો.

બેંકે રાજ્ય આયોગને અપીલ કરવાનું પસંદ કર્યું.રાજ્ય પંચે એ આધાર પર કાર્યવાહી કરી હતી કે મામ ચંદ્રે પ્રતિવાદી-બેંક સાથે માન્ય રીતે એફ.ડી.આર.ની

બાંહેધરી આપી હતી.તેણે જણાવ્યું હતું કે, ફિક્સડ ડિપોઝિટની રસીદ "કાંઈક એક અથવા સર્વાઈવર"ને ચૂકવવાપાત્ર હોવાથી, તે દર્શાવે છે કે બેંક ખાતાધારકોમાંથી કોઈ એકને ચૂકવણી કરીને ડિસ્ચાર્જ મેળવી શકે છે. રાજ્ય પંચના જણાવ્યા અનુસાર, જ્યારે થાપણદારોની સૂચનાઓ અનુસાર કોઈ એક વ્યક્તિને ચૂકવણી કરી શકાતી હતી, ત્યારે બેંક થાપણદારોમાંથી કોઈ એક વતી ફિક્સડ ડિપોઝિટની રસીદનું ગીરો સ્વીકારવા માટે સ્વતંત્ર હતી અને બીજા થાપણદારની સંમતિ જરૂરી નહોતી.આથી અપીલને મંજૂરી આપવામાં આવી હતી અને સામાવાળાની ફરિયાદને નકારી કાઢવામાં આવી હતી.રાષ્ટ્રીય આયોગે માત્ર રાજ્ય આયોગના મંતવ્યોનું પુનઃઉત્પાદન કર્યું હતું, જેની સાથે તે સંમત હતું.તેણે એમ પણ કહ્યું હતું કે નાણાકીય સંસ્થાઓને "સભાન નિર્ણયો" લઈને તેમના હિતોનું રક્ષણ કરવાનો સંપૂર્ણ અધિકાર છે.આ કેસમાં બેંકે "સભાન નિર્ણય" લીધો હોવાથી, તેને દોષી ઠેરવી શકાય નહીં અને સેવાઓમાં કોઈ ખામી નહોતી.

અમારી સમક્ષ અપીલકર્તાના વિદ્વાન કાઉન્સેલે દાવો કર્યો છે કે બેંકને ફિક્સડ ડિપોઝિટની રસીદની રકમને સમાયોજિત કરવાનો કોઈ અધિકાર નથી, જ્યારે તે અંગે કોઈ દાવો કરવામાં આવ્યો ન હતો અને જ્યારે મુકદ્દમામાં પ્રતિવાદીઓની જવાબદારીનું પ્રમાણ નક્કી કરવાનું બાકી હતું.વધુમાં રજૂ કરવામાં આવ્યું છે કે બેંકને કોઈપણ સંજોગોમાં અપીલકર્તા સામે કોઈ દાવો નહોતો અને તે અપીલકર્તાના પતિ દ્વારા ફિક્સડ ડિપોઝિટની રસીદની જાણ, સંમતિ કે સંમતિ વિના કથિત રીતે બનાવેલી કોઈ પણ પ્રતિજ્ઞાના આધારે કાર્ય કરી શકે તેમ નહોતું.આ રજૂઆતના સમર્થનમાં લાહોર હાઈકોર્ટની ડિવિઝન

બેન્ચના સિમલા બેંકિંગ એન્ડ ઇન્ડસ્ટ્રીયલ કંપની લિમિટેડ અંબાલા સિટી વિ. માઉન્ટ ભગવાન કૌર એ.આઈ.આર. ૧૯૨૮ લાહોર ૩૧૬ અને તન્નાન્સ બેંકિંગ લો એન્ડ પ્રેક્ટિસિસ ઇન ઇન્ડિયાના એક ફકરાને સત્તા તરીકે ટાંકવામાં આવ્યા છે.સામાવાળાએ રજૂઆત કરી છે કે ખાતું સ્વીકાર્ય રીતે "કાં તો અથવા સર્વાઈવર" હોવાથી, મામ ચંદ માટે બેંક સાથે ખાતું પ્રતિજ્ઞા લેવાનું ખુદ્દું હતું અને અપીલકર્તાની સંમતિ બિનજરૂરી હતી.એવું રજૂ કરવામાં આવ્યું છે કે અપીલકર્તા મૂળ ફિક્સડ ડિપોઝિટની રસીદ ગુમાવવાના સંદર્ભમાં અસંગત કેસ સાથે આવ્યા હતા.વધુમાં એવું રજૂ કરવામાં આવ્યું છે કે, મામ ચંદે જે તારીખે બેંકમાં ફિક્સડ ડિપોઝિટ મૂકી હતી, તે જ તારીખે ફિક્સડ ડિપોઝિટની રસીદ પર ડિસ્ચાર્જ કરીને પ્રતિજ્ઞા બનાવી હતી.જો કે એ વાત સ્વીકારવામાં આવી છે કે ફિક્સડ ડિપોઝિટનો ઉદ્દેશ બેંકની સિક્યોરિટીઝમાંના એક તરીકે અથવા તેના સંદર્ભમાં કોઈ દાવા તરીકે ફરિયાદમાં કરવામાં આવ્યો નથી, પરંતુ એવો દાવો કરવામાં આવે છે કે મમ ચંદ દ્વારા ફિક્સડ ડિપોઝિટની રસીદ પર આપવામાં આવેલી મુક્તિને ધ્યાનમાં રાખીને આ જરૂરી નહોતું.ફિક્સડ ડિપોઝિટ ખાતાના ગોઠવણની કાયદેસરતાના પ્રશ્ન પર, એવું રજૂ કરવામાં આવ્યું છે કે સિવિલ કોર્ટ દ્વારા પહેલેથી જ નક્કી કરવામાં આવ્યું હતું કે આ યોગ્ય રીતે કરવામાં આવ્યું હતું.સામાવાળા બેંકે પંજાબ નેશનલ બેંક અને અન્ય વિરુદ્ધ સુરેન્દ્ર પ્રસાદ સિંહા, ૧૯૯૩(૧) સપ્લીમેન્ટમાં આ કોર્ટના નિર્ણય પર આધાર રાખ્યો હતો.એસ.સી.સી. ૪૯૯ એ દલીલ કરી હતી કે બેંક ખાતા પર સામાન્ય હક્ક ધરાવે છે.સંયુક્ત ખાતાના પક્ષકારોને આપોઆપ એકબીજાની ધિરાણની બાંચધરી આપવા માટે અધિકૃત કરવામાં

આવતા નથી.શેલ્ડન અને ફિડલરના પ્રેક્ટિસ એન્ડ લો ઓફ બેન્કિંગ અનુસાર, બેન્કરે સંયુક્ત ખાતાના પક્ષકારોને ઓવરડ્રાફ્ટ દ્વારા અથવા અન્ય કોઈપણ રીતે નાણાં ઉધાર આપવા જોઈએ નહીં, જ્યાં સુધી દરેક પક્ષકારો પાસેથી લોન ચૂકવવા માટે વ્યક્તિગત રીતે તેમજ સંયુક્ત રીતે જવાબદાર હોવાનું બાંહેધરીપત્ર ન મેળવે.બેંકરને સમાન પક્ષોના અન્ય સંયુક્ત ખાતા સિવાય સંયુક્ત ખાતામાં ક્રેડિટ બેલેન્સ સેટ કરવાનો કોઈ અધિકાર નથી (આઈબીડી).સંયુક્ત ફિક્સ્ડ ડિપોઝિટ ખાતું અને સંયુક્ત બચત, ચાલુ અથવા અન્ય ખાતા વચ્ચેનો તફાવત એ છે કે થાપણદારોને પાકતી મુદત સિવાય આવા ખાતાનું સંચાલન કરવાનો અને નાણાં ઉપાડવાનો કોઈ અધિકાર નથી.

બે વ્યક્તિઓના સંયુક્ત નામે ફિક્સ્ડ ડિપોઝિટ એ સંયુક્ત ખાતા સિવાય બીજું કંઈ નથી, જે નામ સૂચવે છે તેમ, સંમત સમયગાળાની સમાપ્તિ પર ચૂકવવાપાત્ર છે.ફિક્સ્ડ ડિપોઝિટની રસીદ એ બેંક દ્વારા માત્ર એક લેખિત સ્વીકૃતિ છે કે તે તેના ગ્રાહકોના ઉપયોગ માટે ચોક્કસ રકમ ધરાવે છે. આ રીતે બેંક ખાતાધારકોને જમા કરાવેલી રકમ માટે દેવાદાર છે, જે એક દેવું છે જે બેંક દ્વારા ખાતાધારકોને સંમત સમયગાળાની સમાપ્તિ પર વ્યાજ સાથે ચૂકવવાપાત્ર છે.આવા ખાતામાં “કાં તો અથવા સર્વાઈવર” કલમનો અર્થ એ છે કે ફિક્સ્ડ ડિપોઝિટની પાકતી મુદત પર બેંક દ્વારા ચૂકવવાપાત્ર રકમ બેંક દ્વારા ખાતાધારકોમાંથી કોઈને પણ માન્ય ડિસ્ચાર્જ મેળવવા માટે ચૂકવી શકાય છે.બીજા શબ્દોમાં કહીએ તો સંયુક્ત ખાતાધારકો અને બેંક વચ્ચેના ત્રિપક્ષીય કરાર હેઠળ, બેંક પાકતી મુદત પર, ફક્ત તેમાંથી કોઈ એકને જ ચૂકવણી કરી

શકે છે.આ ત્રિપક્ષીય કરારમાં સંયુક્ત ખાતાધારકોમાંથી કોઈ એક દ્વારા ટ્રિપક્ષીય રીતે ફેરફાર કરી શકાતો નથી, ઉદાહરણ તરીકે, ખાતાને કોઈ ત્રીજા પક્ષને ગીરવે મૂકીને, જેમાં બેંક પોતે પણ લેણદાર તરીકે તેની ક્ષમતામાં સામેલ છે, જેથી સંયુક્ત ખાતાધારકની સંમતિ વિના, તે રકમ આવા ત્રીજા પક્ષને ચૂકવવાપાત્ર બને.આમ તન્નાનના બેન્કિંગ લો એન્ડ પ્રેક્ટિસ ઇન ઇન્ડિયામાં કાનૂની સ્થિતિનો સારાંશ આ પ્રમાણે આપવામાં આવ્યો છે:"એવા મત પર કે સંયુક્ત ખાતાની કામગીરીની શરતો એ ડિપોઝિટ કરારની મુદત છે, સંયુક્ત ખાતામાં સૂચનાઓમાં કોઈપણ ફેરફાર અથવા રદબાતલ, પછી ભલે તે કામગીરી 'કાંઈ પણ અથવા સર્વાઈવર' અથવા 'ભૂતપૂર્વ અથવા સર્વાઈવર' દ્વારા હોય, તે ફક્ત સંયુક્ત ખાતાને ચલાવવા માટે હકદાર તમામ વ્યક્તિઓની સંયુક્ત સહીઓ હેઠળ જ થઈ શકે છે.આ રીતે સંયુક્ત ખાતાધારકોમાંથી એક એકપક્ષીય રીતે બેંકને અન્ય લોકો દ્વારા હસ્તાક્ષર કરાવેલા ચેકને માન્ય ન કરવા, ડુપ્લિકેટ ડિપોઝિટ રસીદ, અકાળે ચૂકવણી અથવા ફિક્સ્ડ ડિપોઝિટ સામે લોન જારી ન કરવા સૂચના આપી શકતો નથી.આ લાહોર હાઈકોર્ટ (શાદી લાલ, સી.જે. અને બ્રોડવે, જે.)ની ડિવિઝન બેન્ચ દ્વારા સિમલા બેન્કિંગ એન્ડ ઇન્ડસ્ટ્રીયલ કંપની લિમિટેડ, અંબાલા સિટી વિ. માઉન્ટ ભગવાન કુમાર એ.આઈ.આર. ૧૯૨૮ લાહોરમાં પણ ચોજવામાં આવ્યું હતું.૩૧૬. તે કિસ્સામાં ભગવાન કુમાર અને તેમના પુત્ર રઘુનંદન સિંહે બેંકમાં એક રકમ જમા કરાવી હતી, જે ફિક્સ્ડ ડિપોઝિટ રસીદ સામે હતી, જે "કાં તો અથવા સર્વાઈવર"ને ચૂકવવાપાત્ર હતી. રઘુનંદને બેંકમાંથી પૈસા ઉછીના લીધા હતા.બેંકે ફિક્સ્ડ ડિપોઝિટ રસીદ હેઠળની

રકમ રઘુનંદનના ઓવરડ્રાફ્ટ ખાતામાં જમા કરી હતી.ત્યારબાદ ભગવાન કુવારે બાકી રકમની વસૂલાત માટે બેંક સામે દાવો દાખલ કર્યો હતો.બેંકે સામાન્ય હક્ક માટે વિનંતી કરી અને દાવો કર્યો કે તેણે જે રીતે રકમની ફાળવણી કરી હતી તે તેના અધિકારોની અંદર જ હતી.ડિવિઝન બેન્ચનો મત હતો કે બેંકની કાર્યવાહીને ન તો સત્તા દ્વારા સમર્થન મળ્યું હતું, ન તો કાયદા દ્વારા કે ન તો ન્યાય દ્વારા.શિમલા બેંકિંગ એન્ડ ઇન્ડસ્ટ્રીયલ કંપની લિમિટેડ વિ. માઉન્ટ ભગવાન કૌર (સુપ્રા)ના નિર્ણયને અનુસરીને કોલકાતા હાઇકોર્ટે નાથ બેંક લિમિટેડ વિ. સિસિર કુમાર સરકાર એ.આઈ.આર. ૧૯૫૪ કલ. ૩૦૩ના કેસમાં નિર્ણય આપ્યો હતો.તે કિસ્સામાં, બે વ્યક્તિઓ દ્વારા એક ફિક્સ્ડ ડિપોઝિટ કરવામાં આવી હતી, જેમાંથી એક વાદી-કંપનીનો ઋણી હતો.ફિક્સ્ડ ડિપોઝિટની રસીદ ૧૨ મહિનાના સમયગાળા પછી કાં તો અથવા સર્વાઈવરને ચૂકવવાપાત્ર હતી.કલકત્તા હાઇકોર્ટનો મત હતો કે બે ખાતાધારકોના સંયુક્ત જીવન દરમિયાન અથવા ઓછામાં ઓછું જ્યાં સુધી બેંક દ્વારા દેવાદાર-ખાતાધારકને નાણાંની ચુકવણીની યોગ્ય માંગ કરવામાં ન આવે ત્યાં સુધી ફિક્સ્ડ ડિપોઝિટની રસીદના રૂપમાં દેવું સંયુક્ત ખાતાધારકોને બેંકનું હતું અને બેંક આવા સંયુક્ત દેવાની સામે સંયુક્ત ખાતાધારકોમાંથી એક પાસેથી બાકી દેવું સેટ કરી શકતી નથી.

હિશોર્ન વિ. ઇવાન્સ (બાર્કલેઝ બેંક લિ., ગાર્નિશીસ), ૧૯૩૮ (૨) કેબી ૮૦૧ (એલ) માં એ અને બી (જેઓ પતિ અને પત્ની હતા) દ્વારા સંયુક્ત ડિપોઝિટ ખાતું ખોલવામાં આવ્યું હતું અને બેંકને એ અથવા બી અથવા સર્વાઈવરની સહી સ્વીકારવા માટે અધિકૃત કરવામાં આવી હતી, જે જમા કરાયેલા

નાણાંની ચૂકવણી માટે પૂરતી ડિસ્ચાર્જ છે.આ દેવું પતિ એ સામે હુકમનામાના અમલ દરમિયાન ત્રીજા પક્ષ દ્વારા જોડવામાં આવ્યું હતું.ગેરિશી સમન્સને અનુસરીને, બેંકે હુકમનામા ધારકને એના હુકમનામાના દેવાની ચૂકવણી કરી હતી.અપીલ કોર્ટે જણાવ્યું હતું કે, બેંક પર જે દેવું હતું તે માત્ર પતિને જ દેવું નહોતું, પરંતુ તેની પત્ની સાથે સંયુક્ત રીતે દેવું હતું, તેથી પતિ સામેના ચુકાદાનો જવાબ આપવા માટે તેને જોડી શકાય નહીં.

અમારા મતે, આ નિર્ણયો કાયદાને યોગ્ય રીતે વ્યાખ્યાયિત કરે છે.વર્તમાન કેસમાં સંયુક્ત ખાતાના સંદર્ભમાં કરાર સામાવાળા બેંક અને પતિ-પત્ની વચ્ચે હતો.ફિક્સ્ડ ડિપોઝિટ એ માત્ર મામ ચંદને બેંક દ્વારા ચૂકવવાનું દેવું નહોતું, જેને બેંક મામ ચંદ સામેના કોઈપણ દાવા સામે સેટ કરી શકે.મામ ચંદનો અધિકાર જમા કરાચેલા નાણાં પાક્યા પછી જ મેળવવાનો હતો, જો તે જીવિત રહે તો.ધારો કે મામ ચંદની ફિક્સ્ડ ડિપોઝિટ પાકતી મુદત પહેલાં જ મૃત્યુ પામી હતી, તો પૈસા મેળવવા માટે માત્ર અપીલકર્તા જ હકદાર હશે.અપીલકર્તાનો આ અધિકાર તેની સંમતિ વિના છીનવી શકાય નહીં. પ્રતિવાદીઓ વતી વિદ્વાન કાઉન્સેલ દ્વારા ટાંકવામાં આવેલ નિર્ણય એટલે કે પંજાબ નેશનલ બેંક વિ. સુરેન્દ્ર પ્રસાદ સિંહ ૧૯૯૩ (૧) એસ.સી.સી. ૪૯૯ એ સંયુક્ત ફિક્સ્ડ ડિપોઝિટ ખાતાના સંબંધમાં આપવામાં આવ્યો ન હતો, જેમાં એકમાત્ર ખાતાધારક દેવાદાર હતો.તે કિસ્સામાં, બંને ખાતાધારકો મુખ્ય દેવાદારના બાંયધરી આપનારા હતા અને સંયુક્ત રીતે જામીનગીરી બોન્ડ પર હસ્તાક્ષર કર્યા હતા અને પાકતી મુદતે બાકી

દેવું સમાયોજિત કરવા માટે જામીનગીરી તરીકે ફિક્સડ ડિપોઝિટની રસીદ સોંપી હતી.

બેંકોને "માહિતી" અરજીની મંજૂરી આપતા ટ્રાયલ કોર્ટના આદેશની માન્યતા અંગે અમને શંકા છે.પરંતુ તેના પર ચુકાદો આપવો બિનજરૂરી છે કારણ કે તે અપીલકર્તાને બંધનકર્તા નથી, જે સુધારાત્મક અદાલત દ્વારા યોગ્ય રીતે રાખવામાં આવ્યું હતું.બે કાનૂની નોટિસમાં અપીલકર્તા દ્વારા લેવામાં આવેલા કથિત બદલાતા વલણો પર પણ કંઈ ફરતું નથી કારણ કે હકીકતમાં ફિક્સડ ડિપોઝિટ હોવાનો કોઈ વિવાદ નથી.

રાજ્ય અને રાષ્ટ્રીય આયોગ બંનેએ એ આધાર પર કાર્યવાહી કરવામાં ભૂલ કરી હતી કે દીવાની અદાલતનો નિર્ણય એ હતો કે એફ.ડી.આર. હકીકતમાં મામ ચંદ દ્વારા બેંકને ગીરવે મૂકવામાં આવી હતી.અમે અગાઉ રિવિઝનલ કોર્ટના અવલોકનને પહેલેથી જ ટાંકી દીધું છે.હકીકતમાં, રિવિઝનલ કોર્ટે એવું પણ જણાવ્યું હતું કે ટ્રાયલ કોર્ટનો નિર્ણય કોઈ પણ રીતે અપીલકર્તાને બંધનકર્તા નથી.કોઈ પણ ફોરમ દ્વારા એવું કોઈ સ્વતંત્ર તારણ નથી મળ્યું કે બેંક દ્વારા દાવા મુજબ મામ ચંદ દ્વારા ફિક્સડ ડિપોઝિટની રસીદની પ્રતિજ્ઞા ખરેખર કરવામાં આવી હતી.

આ સંજોગોમાં, બેંકને અપીલકર્તાને જમા કરાયેલી રકમની ચુકવણી કરવાનો ઇનકાર કરવાનો કોઈ અધિકાર નહોતો.આ કોર્ટને જાહેર કરવામાં આવેલ ઇનકાર બેંકિંગ ધોરણોની વિરુદ્ધ હતો, તેથી અમારું માનવું છે કે જિલ્લા ફોરમે અપીલકર્તાની ફરિયાદ સ્વીકારવામાં સાચી હતી અને રાજ્ય આયોગ અને રાષ્ટ્રીય

આયોગે તેને નકારી કાઢી હતી.આ અપીલને તે મુજબ મંજૂરી આપવામાં આવી છે અને રાજ્ય આયોગ અને રાષ્ટ્રીય આયોગના નિર્ણયને રદ કરવામાં આવ્યા છે અને જિલ્લા ફોરમના આદેશને ખર્ચ સાથે પુષ્ટિ આપવામાં આવી છે.

અપીલ મંજૂર.

This judgment has been translated using AI Tool – SUVAS.

=====

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgment in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/ her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgment shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.